

Z RUCHU NAUKOWEGO.

Z AKADEMJI UMIEJĘTNOŚCI.

Ostatnie dwa Roczniki (1914—1916 i 1916—1917) i Sprawozdania z czynności i posiedzeń Akademji Umiejętności w Krakowie (1914—1919 nr. 8.), stanowią silny dowód, że praca naukowa czasu wojny nie stanęła. Wszystkie Komisje AK. były czynne i przygotowały wiele wydawnictw o znaczeniu szerszem. Z prac przytoczonych w Rocznikach i Sprawozdaniach, czy to wydanych drukiem czy też czytanych tylko na posiedzeniach, podniosę te, które dotyczą życia kościelnego. Zajmować nas będzie oczywiście w pierwszym rzędzie współpraca księży.

Na pierwszy plan wysuwają się źródłowe prace X. Dra Jana Fijałk a, świadczące, jak wszystkie poprzednie, o głębokiej znajomości przedmiotu, sumiennosci i niezmordowanej pracowitości autora. Na obchód 600-letniej rocznicy narodzin Bartola z Saxoferrato, urządzany staraniem Uniwersytetów bolońskiego, pizańskiego i peruzkiego, przygotował X. F. rozprawę p. t.: *Dominus Bartolus de Saxoferrato et eius permagna in Polonos auctoritas* (1915, 4-o, str. VIII i 99), w której, na obszernie skreślonym tle o studjum i znawcach prawa rzymskiego w Polsce w XIV., XV. i na początku XVI. wieku, uwydatnia wpływ Bartola na to studjum i podaje dokładną bibliografię jego dzieł, przechowanych w bibliotekach Jagiellońskiej i Mogiłskiej. Drugie dzieło o zasadniczej wartości to Bibliografia ustawodawstwa kapitulnego w Polsce, pomieszczona jako wstęp (str. I—CCXXI.) do wydanych przez siebie z przysposobionych przez X. Stan. Chodyńskiego materiałów Statutów Kapituły katedralnej włocławskiej (8-o, str. CCXXI i 492). W dalszym ciągu przygotowuje X. F. Bibliografię drukiem ogłoszonych statutów prowincjonalnych i diecezjalnych polskich i Inwentarz rękopisów mieszczących teksty ustawodawstwa synodalnego. Jako 3-ci tom Studjów i Materiałów do historii ustawodaw-

stwa synodalnego w Polsce ogłosił X. F. krytycznie opracowane Najstarsze statuty synodalne krakowskie biskupa Nankera z 2. X. 1320 (str. XLIV i 66.). Ze studjum Ojców Kościoła w Polsce łączy się jego monografia o Mistrzu Stanisławie Grzepskim, humaniście Uniwersytetu krak. w w. XVI., streszczona na posiedzeniu Wydziału hist.-filozof. 19. V. 1919. Obok tych dzieł, przygotowanych dla Akademii Um., wydał on w publikacji „Polska i Litwa w dziejowym stosunku“ (1914) bardzo obszerne studjum p. t.: Kościół rzymsko-katolicki na Litwie. Uchrześcianienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu pod koniec Rzeczypospolitej.

Do zakresu ustawodawstwa synodalnego należy praca X. Juljana Gołąba p. t.: Projekt zbioru ustaw XX. Stan. Dąbrowskiego i Fr. Krasieńskiego, kanoników krak. (1557—1577), przedstawiona na posiedzeniu Wydziału hist.-filozof. 14. VI. 1915.

Z historią Kościoła nowszych czasów łączy się studjum X. Wł. Chotkowskiego o Dziejach klasztorów i monasterów galicyjskich w czasach rozbiorowych, z którego część I. O zakonach doszczętnie zniesionych jest już przygotowana (Spr. 1916, nr. 6) i Księcia Prymasa M. J. Poniatowskiego spustoszenia kościelne w Krakowie. Przyczynek do dziejów Uniwersytetu (Rozpr. Ak. Um. Wydz. hist. fil. Ser. II., T. XXXVI. str. 87—231 i osobno Kraków 1918, 8-o, str. 148), z historią zaś szkół praca tegoż autora p. t.: Bursy tucholska i chełmińska w Krakowie. Kolonia krakowska w Tucholi (Spr. 1917, nr. 9).

Na polu historii filozofji w Polsce był szczególnie czynny X. Dr. Konstanty Michalski C. M. Już w czasie wojny wyszła praca jego p. t.: Michał z Bystrzykowa i Jan ze Stobnicy jako przedstawiciele skotyzmu w Polsce (Arch. Kom. do badania hist. filoz. w Polsce t. I. cz. I. str. 21—80). Dalsze jego studia p. t.: Jan Buridanus i jego wpływ na filozofję scholastyczną w Polsce (Spr. 1916, nr. 10), Podręczniki do nauki filozofji w Polsce u przełomu między XV. a XVI. wiekiem (Spr. 1916, nr. 3) i Tomizm w Polsce na przełomie XV. i XVI. w. (Spr. 1916, nr. 2) oświetlają źródłowo tę dziedzinę naszej kultury umysłowej. Na posiedzeniu Komisji do badania historii filozofji w Polsce d. 20. II. 1917 podał X. Michalski projekt wydawnictwa rękopisów Biblioteki Jagiell., zawierających średniowieczne traktaty scholastyczne.

S. p. X. Gerard Kowalski O. Cist. ogłosił Katalog inku-nabułów biblioteki opactwa mogińskiego i szczyrzeckiego (8-o, str. XIII + 162 i 2 tabl.), a nadto na posiedzeniu Komisji do badania historii sztuki w Polsce d. 10. maja 1917 przedstawił Zarys życia i prac Stanisława z Mogiły, miniaturzysty z pierwszej połowy XVI. wieku.

X. Konst. Otfinowski T. J. zestawił Bibliografię dzieł X. Piotra Skargi (8-o, str. XVI + 124 i 39 rycin).

X. Prof. Wł. Szczepański T. J. dał na posiedzeniu Wydz. filolog. 10. VII. 1916 drobny przyczynek do filologii biblijnej, starając się rozwiązać znaczenie tłów Kbrt ha-ares (Spr. 1916, nr. 7), w pracy zaś p. t.: Mieszkańcy Palestyny pierwotnej, streszczonej na posiedzeniu tegoż Wydziału 14. I. 1918, podał szczegółowe wiadomości o ludności Palestyny w czasach najdawniejszych. Nadto przy pomocy finansowej Akademii wydał swoje Cztery Ewangelje (t. I. Wstęp ogólny, t. II. Przekład i komentarz, 8-o, str. VIII + 160 i 2 mapy, XXXII i 612), spełniając przez to choć w części ogólne pragnienie nowego przekładu Pisma św. 1).

Prace XX. Kaz. Zimmermanna i Konstantego Czajkowskiego T. J. wchodzą już w zakres nauk świeckich. Pierwszy wyświetlił na posiedzeniu Wydziału hist. fil. 18. I. 1915 sprawę kolonizacji rolnej na ziemiach polskich, prowadzonej przez Fryderyka Wielkiego, a drugi przedstawił na zebraniu Komisji historii nauk matematyczno-przyrodniczych 8. XI. 1916 Pomiar Koła u Kochańskiego.

Okazalej przedstawia się współdziałal uczonej świeckich.

Ś. p. Prof. Ulanowski ogłosił Acta Capituli Plocensis ab a. 1514 ad a. 1577 (Arch. Kom. hist. t. X. str. 129—305), a nadto podjął nowe a wielce pożądane wydawnictwo: Studja i materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce, z którego wyszły dotąd: Nr. 1. Zachorowski Stan., Statuty synodalne krakowskie Zbigniewa Oleśnickiego (1436, 1446) Kraków, 1915, 8-o, str. 55; nr. 2. Ulanowski Bolesław, Synod prowincjonalny w Kamieniu. Kraków 1915, 8-o, str. 39; nr. 3. X. Jan Fijałek, Najstarsze statuty synodalne krakowskie bi-

1) Przekład wyszedł łącznie w wydaniu popularnem wraz z nowem tłumaczeniem Dziejów Apostolskich. Kraków, 1917, 16-o, str. XVI i 744, 4 mapy.

skupa Nankera z 2. paźdz. 1320 r. Kraków 1915, 8-o, str. XLIV i 66 i 2 nl.; nr. 5. Abraham Władysław, Studja krytyczne do dziejów średniowiecznych synodów prowincjonalnych Kościoła polskiego. Kraków, 1917, 8-o, str. 57. Wspólnie z drem Zachorowskim ogłosił prof. Ulanowski Materiały do dziejów kolegiaty pułtuskiej (Arch. Kom. hist. t. X. str. 306—415), a nadto przygotował wydanie Statutów prowincji Gnieźnieńskiej Mikołaja Trąby. Stan. Zachorowski wydał wspomniane już Statuty synodalne krakowskie Zbigniewa Oleśnickiego, Studja z historii prawa kościelnego i polskiego (Kraków, 1917, 8-o, str. VII i 201) i Jakób biskup płocki i jego działalność ustawodawcza i organizacyjna (1396—1425; Kraków, 1915, 8-o, str. 160). W T. XVIII. „Monumenta medii aevi hist.“ ukazał się, zrobiony z ogromnym nakładem pracy przez prof. Czubka, indeks osób i miejsc do wydanych w T. XIII., XVI. i XVIII. aktów kapitulnych i sądowych kościelnych (Index personarum et locorum ad acta quae in voluminibus I., II. et III. parte I. continentur auctore Joanne Czubek. Cracoviae, 1918, 8-o, str. VIII + 242).

Po wykończeniu i wydaniu aktów Caligarięgo (Monum. Pol. Vaticana T. IV) pracuje prof. Ludwik Boratyński nad wydaniem aktów jego następcy nuncjusza Bolognetiego (1581—1585) i współczesnego mu Possewina, wysłanego w osobnej misji do Polski. Na podstawie ogłoszonych przez siebie aktów napisał prof. Boratyński rozprawę o nuncjuszu Caligarięm (Rozpr. Wydz. hist. fil. Ser. II, T. XXXIV. str. 1—52). Ogłosił też najdawniejsze relacje biskupów polskich o stanie diecezji (relatio status ecclesiarum) z Archiwum Kongregacji del Concilio w Rzymie. (Kraków, 1916, 8-o, str. 20). Ostatnie publikacje są owocem badań t. z. Ekspedycji rzymskiej, w której prof. B. żywy brał udział. Tego samego czasu dotyczą interesujące dzienniki ks. Stan. Reszki z lat 1583—1589, wydane przez prof. Jana Czubka, które dają pogląd na osobę autora, jego prace naukowe i podróże po Polsce i Europie (Arch. do dziejów liter. i ośw. w Polsce. T. XV. cz. I.).

Historję wieków średnich oświetla rozprawa dra Łodyńskiego p. t. Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII. stuleciu (Rozpr. Wydz. hist. fil. ser. II. t. XXXIV. str. 148—191) i Korzona Przyczynki do działalności wojsko-

wej Kazimierza Wielkiego, które rzucają ciekawe światło na stosunek tego króla do Stolicy Apost. (Spr. 1917, nr. 6). Kierunkami myśli średniowiecznej zajmuje się A. Birkenmajer w Przyczynkach do historii filozofji średniowiecznej. (Spr. 1917, nr. 10 i 1918, nr. 9). Z historją reformy kalendarzowej łączy się wydany przez L. Birkenmajera rękopis Marcina Biem (Martini Biem de Ilkusz Poloni Nova calendarii romani reformatio: opusculum ad requisitionem V-ti concilii Lateranensis compositum. Ad fidem chirographi auctoris nunc primum edidit Ludovicus Birkenmajer Cracoviae MCMXVIII, 8-o str. XVI+114).

Prądy nurtujące w społeczeństwie XVI. w. i poziom wykształcenia umysłowego księży zaobrazował St. Estreicher w pracy o Bibliotece tynieckiej w XVI. wieku (Spr. 1915, nr. 8). Niektóre strony walk religijnych w epoce reformacji ilustrują rozprawy St. Kota o Andrzeju Fryczu z Modrzewia (Życie i działalność. Spr. 1918, nr. 7), T. Grabowskiego Ze studjów nad Fryczem z Modrzewia (Spr. 1918, nr. 5) i o Literaturze luterskiej w Polsce XVI. w. (Spr. 1919, nr. 1), K. Kolbuszewskiego o Postyllografji polskiej XVI. i XVII. w. (Spr. 1919, nr. 5).

Do nowszych czasów odnosi się ciekawa rozprawa dra Ujejskiego p. t. Ogólny rzut oka na prądy religijno-społeczne wśród emigracji po r. 1831 (Spr. 1915, nr. 4).

Komisja do badania historii filozofji w Polsce postanowiła przystąpić do wydawania Biblioteki polskich pisarzy filozoficznych, między którymi znajdzie się zapewne niejednen z pomiędzy duchownych. Z prac komisji wymienić należy bliżej nas obchodzący Zarys etyki prof. Rubczyńskiego (Kraków 1916, 8-o, str. XXII + 380) i System etyczny Hugona Kollątaja L. Dobrzyńskiej-Rybickiej (Kraków 1917, 8-o, str. 169).

Wierzeniami ludowemi i połączonemi z niemi zwyczajami zajmują się rozprawy A. Brücknera Mitologia słowiańska (Kraków 1918, 8o, str. 152), Ant. Czubryńskiego Twardowski i Pająk oraz przeżytki kultu ognia (Spr. 1917, nr. 1), Fr. Gawęłka Lajkonik jako zabytek średniowieczny (Spr. 1916, nr. 10) i Marcin Gallus i Mistrz Wincenty jako pierwsi ludo- i krajoznawcy polscy (Spr. 1917, nr. 8), Wł. Semkowicza Przysięga na słońce (Spr. 1915, nr. 10), St. Schneidra Ze studjów mitologicznych i ludoznawczych (Rozpr. Wydz. filolog.

ser. III. t. X. str 73—156) i Starożytne postaci mityczne a współczesne wierzenia ludowe (Spr. 1917, nr. 6).

Statystycznie i kartograficznie ujął życie części Kościoła polskiego St. Pawłowski w mapach: Ludność rzymsko-katolicka w polsko-ruskiej części Galicji I. Stan w r. 1910, II. Zmiany w okresie 1900—1910 i w objaśnieniach do nich. (Ludność rzymsko-kat. w polsko-ruskiej części Galicji. Lwów 1919, 4-o, str. 46, 2 tabl. 2 mapy. Prac geograficznych wyd. przez prof. Romera z. III).

Liczne referaty przedstawiono z działu sztuki i architektury kościelnej. Część ich ukazała się w publikacji: Prace Komisji historii sztuki. Tom I. Zeszyt I. (Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce T. X.) Kraków 1917, 4-o, str. 150 + XX. Z trzema tablicami i 85 figurami w tękście. W Zeszycie tym mieszczą się między innymi prace: Seruga J. i Hendel Z. Kościół Narodzenia Najśw. Panny Marji w Łapczycy (21 rycin, str. 31—66), C er c h a St. Szkic Jana Suessa z Kulmbachu w Erlangen, przedstawiający nieznanego biskupa i pomnik brązowy kard. Fryderyka katedry krak. (str. XVIII), Goyski Marcin, Uposażenie ołtarza niegdyś św. Antoniego fundacji Kmitów w katedrze krak. (str. XVIII), Klein Fr., Kościół OO. Misjonarzy w Krakowie (str. VII), Muczkowski Józef, O obrazie ofiarowania N. P. Marji w klasztorze PP. Prezentek przy kościele św. Jana w Krakowie (str. IV. 1 ryc.), Skrudlik Miecz., Klasztor OO. Kapucynów w Krakowie i znajdujące się w nim obrazy (str. XIV.), Sokołowski Marjan, O kielichu królowej Jadwigi w skarbcu katedr. na Wawelu (str. IV, 1 ryc.), Tarczałowicz J., Cerkiew murowana w Nowosiółce i drewniana w Sieniawie (str. IV.), Wawrzyńcicki Marjan, O krzyżu romańskim brązowym, wykopanym w polu koło m. Słomnik, a znajdującym się w Muzeum przemysłu i rolnictwa w Warszawie (str. XVII. 1 ryc.). Oprócz wymienionych przedstawiono jeszcze na posiedzeniach Komisji następujące prace: Strzygowski J., O kościele śś. Feliksa i Adaukta na Wawelu (Spr. 1917, nr. 9), Husarski Wacław, Daniel Jauch i budownictwo warszawskie kościelne z czasów saskich (Spr. 1919, nr. 4), Adolf Szyszko-Bohusz, O kościele romańskim odkrytym pod zachodniem skrzydłem zamku na Wawelu (Spr. 1919, nr. 7), Gumowski Marjan, O kate-

drze romańskiej na Wawelu w świetle świadectw dostarczonych przez numizmatykę (Spr. 1918, nr. 10), Papée Fr., O kościele w Oleśnicy w powiecie stopnickim (Spr. 1918, nr. 10), Ptasnik Jan streścił przygotowane do druku Materiały do historii kolegiaty w Pułtusk i zamków biskupich w Pułtusk, Broku i Płocku (Spr. 1919, nr. 10), a wreszcie Szydłowski Tad. omówił rzeźby średniowieczne kolegiaty w Wiślicy (Spr. 1916, nr. 8), Refektarz cysterskiego klasztoru w Koprzywnicy (Spr. 1916, nr. 10) i przedstawił szereg referatów o zniszczonych wojną pomnikach sztuki na ziemiach polskich, które ukazały się częściowo p. t. Die Verheerungen des Krieges an Kunstdenkmälern w wiedeńskich Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission für Denkmalpflege (t. XIV 1915, str. 110 nn. 169 nn, 217 nn, t. XV. str. 40 nn.), w opracowaniu zaś polskim jako „Ruiny Polski. Opis szkód wyrządzonych przez wojnę w dziedzinie zabytków sztuki na ziemiach Małopolski i Rusi Czerwonej z 227 rycinami i mapką orjentacyjną“ (bez daty, 4-o. str. VIII + 213).

Z szatnictwem kościelnem łączy się praca Juljana Pągaczewskiego „Ze studjów nad polskim gobelinnictwem“ (o antepedjach i ornatach w kościele OO. Kapucynów w Sędziszowie i o ornacie z kolekcji p. Hel. Dąbcańskiej we Lwowie. Spr. 1918, nr. 3).

Muzyką kościelną zajmował się Zdzisław Jachimcki w rozprawach: Tabulatura organowa z biblioteki klasztoru św. Ducha w Krakowie z r. 1548 i Muzyka na dworze króla Władysława Jagiełły 1424—1430. (Rozpr. Ak. Um. Wydz. filolog. ser. III. t. VIII. str. 1—58 i t. IX. str. 1—38).

W pewnym stopniu związana jest z historją Kościoła polskiego także praca J. Talki Hryncewicza p. t. Piotr Skarga Pawęski jako typ fizyczny. (Spr. 1919 nr. 3).

Poza dzieje Kościoła polskiego wybiegają publikacje Komitetu do wydawania pism greckich Ojców Kościoła IV. wieku. Jeszcze w r. 1914 wyszły: Meletemata Patristica t. I., zawierające studjum prof. Jana Sajdaka p. t. Historia critica scholiastarum et commentatorum Gregorii Nazianzeni. Jako Meletemata Patr. t. II. ukazała się już w czasie wojny praca prof. Sinki De traditione orationum Gregorii Nazianzeni. Pars prima (Cracoviae, 1917, 8-o, VII + 241), w Archiwum zaś filolo-

gicznym (nr. 1) rozprawa Dra Sajdaka De Gregorio Nazianzeno poetarum christianorum fonte, a czekają na druk Parafrazy Pieśni Grzegorza Naz. prof. Sternbacha i De traditione orationum Gregorii Nazianzeni cz. II. prof. Sinki. W Rozpr. Wydz. filolog. (ser. III. t. VIII. str. 318—348) wyszła praca prof. Sinki De Cypriano Martyre a Gregorio Nazianzeno laudato. Nieco z patrystyką a więcej z mitologią starożytną związana jest rozprawa St. Schneidra p. t. Św. Hipolit o greckich misterjach. (Rozpr. Wydz. filolog. ser. III. t. XI. str. 329—347).

Echa rzymskiego, greckiego i żydowskiego prawa państwowego w pierwszych pomnikach piśmiennictwa chrześcijańskiego stara się ująć R. Taubenschlag w rozprawach o Prawie w pismach ojców Kościoła, cz. I. Prawo rzymskie, greckie i hebrajskie w pismach N. Testamentu, cz. II. Prawo w pismach ojców apostołskich, (Spr. 1918, nr. 9; 1919, nr. 3). W zakres filologii biblijnej wchodzi praca A. Rappaporta p. t. Novi Testamenti graeci verba recipiantne praepositione praefixa vim perfectivae actionis, nec ne. (Spr. 1918, nr. 4).

Tak przedstawia się dorobek Akademji w latach wojny w dziedzinach wchodzących bezpośrednio w życie kościelne. Dorobek to, jak widzimy, poważny, na głębszych oparty podstawach i owocny dla przyszłości. Stanowi on niezbity dowód, co może zrobić praca zorganizowana i dalsze mająca cele. Te działy nauki teologicznej, które tam znalazły pewne oparcie, rozwijają się, skupiając coraz więcej pracowników. Inne, które tam narazie nie weszły, czy to z braku ludzi, czy że niema odpowiednich komisyj, leżą odłogiem. Takie rzeczy, jak badanie historii naszej teologii, kaznodziejstwa, dalej prace nad współczesnymi zagadnieniami etycznymi, snadnie zmieściłby się tam mogły. Każda gałąź wiedzy potrzebuje organizacji, bo jednostka nie podoła wielkim potrzebom.

Poważne refleksje budzi przegląd członków czynnych, korespondentów i członków poszczególnych komisyj naukowych Akademji. Po śmierci X. Arcyb. Likowskiego i X. Pawlickiego członkami czynnymi z księży polskich są tylko X. Arcyb. Bilczewski i XX. Wł. Chotkowski i Prof. Fijałek a członkiem korespondentem po śmierci X. St. Chodyńskiego jest tylko X. Władysław Szczepański T. J. Mniejsza jednak o członkostwo. Chodzi tu raczej o udział w pracach komisyj-

nych, bo komisje właściwie prace naukowe prowadzą. Należeli (stan według Rocznika 1916/17) do Komisji do badania historii sztuki w Polsce (członków 65): XX. Arcybp. Bilczewski, St. Chodyński, Fijałek; do Komisji językowej (czł. 45): X. R. Koppens T. J.; do Komisji do badań w zakresie literatury i oświaty w Polsce (czł. 80): XX. Chotkowski, Fijałek, G. Kowalski O. Cist.; do Komisji filologicznej (czł. 45), w skład której wchodzi także Komitet do wydawnictwa Greckich Ojców Kościoła IV. w., nikt, choć świetne tradycje benedyktyńskie (Maurynów) tak zdają się usilnie zapraszać szczególnie zakony do współpracy nad Ojcami; do Komisji hist. (czł. 79): XX. Chotkowski, Fijałek, Godlewski (Petersburg), T. Gromnicki; do Komisji prawniczej (czł. 40): X. Fijałek; do Komisji historii filozofii pol. (czł. 38): XX. Fijałek, Konst. Michalski, Idzi Radziszewski, A. Woroniecki O. P.; na Wydziale matemat.-przyrodniczym: do Komisji antropologicznej (czł. 60): X. Kazimierz Chmielecki (Prusy zach.); do Komisji historii nauk matem.-przyrod. (czł. 28): XX. Konst. Czajkowski i Feliks Hortyński T. J.

Nie Akademia przyczyną, że w pracach jej tak szczupły bierzemy udział. Jeśli jednak ma ona być wykładnikiem zorganizowanej pracy naukowej polskiej, to powyższy przegląd rozpraw i współpracowników do głębszego pobudza zastanowienia.

X. Ignacy Chwirut.